

Monumentenbeleid in Amersfoort

In dit aan de belangrijke monumentenstad Amersfoort gewijde nummer treft u vanzelfsprekend een schets aan van de **geschiedenis van de plaatselijke monumentenzorg**. Zowel van de zijde van het gemeentelijk beleid als van die van het particulier initiatief wordt deze belicht. Voor het laatstgenoemde achten wij de bemoeienissen van de oudheidkundige vereniging *Flehite* en de bewonderenswaardige persoonlijke inzet van één van onze actiefste leden, dr. H. Halbertsma, representatief.

Zeer gelukkig zijn we met twee artikelen over onderwerpen die zelden meer dan summier de aandacht krijgen in ons tijdschrift: te weten **historisch plaatsnamenonderzoek**, in dit geval betrekking hebbend op de oorsprong van Amersfoort en voorts de **archeologische monumentenzorg**, waaraan vanwege het feit dat de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek in Amersfoort is gevestigd ook in dit nummer aandacht wordt besteed. Een artikel over de aantasting van hout in monumenten nemen we in dit nummer op in verband met de studiedag die begin november over dit onderwerp door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg wordt georganiseerd.

Hierna laten we allereerst de wethouder van Amersfoort, belast met de monumentenzorg, aan het woord over de huidige activiteiten op dit gebied.

Op een andere plaats in dit tijdschrift wordt 'Vooruitstrevend Behoud', de Amersfoortse monumentennota van 1979, ter sprake gebracht.

Sinds het aannemen van die nota hebben zich verschillende ontwikkelingen voorgedaan, op het gebied van de ruimtelijke ordening en, in samenhang daarmee, op de inhoudelijke kanten van de monumentenzorg. Een heroriëntatie op dit onderwerp leverde dan ook een werkterrein met een breed gezichtsveld op en met interessante perspectieven. Van restauratie naar integratie, het op voorhand invullen van deze gedachte toont een aantal facetten die in Amersfoort nogal actueel zijn.

DE JONGERE BOUWKUNST

Om te beginnen, het inventariseren en documenteren van de jongere bouwkunst, waarvoor de gemeenteraad voorlopig een bedrag van f 133.000,- beschikbaar stelde, vindt op dit moment haar neerslag in monografieën en plattegronden van deelgebieden en ensembles. Documentatiekaarten met zakelijke informatie, foto's en beschrijvingen geven de geselecteerde panden als het ware een 'paspoort' voor de komende tijd. Een gemotiveerde en onderbouwde waardering spreekt zich duidelijk uit over de historische en karakteristieke waarden van de objecten.

Het functioneel maken van het systeem, waarin, met inbegrip van de 350 al beschermde monumenten, zo'n 1000 panden zijn opgenomen, is binnenkort aan de orde. Het 'jongere monument' kwam overigens al eerder sterk in de aandacht. Voor de voormalige Willem II-kazerne was de kentering te laat. Voor de Juliana van Stolberg-kazerne waren de omstandigheden en lagen de mogelijkheden gelukkig anders. De vier hoofdgebouwen rond de sportvelden en de vier exercitieplaatsen konden als één historisch ensemble worden gehandhaafd. Kazerne nummer één is inmiddels verbouwd en in woningen opgedeeld, de overige zijn in uitvoering. Van het monumentale hek met de stenen

wachthuisjes langs de Leuserweg zullen belangrijke stukken worden bewaard en gerestaureerd.

BESCHERMD STADSGEZICHT

De aanwijzing van de binnenstad van Amersfoort tot beschermd stadsgezicht valt binnenkort te verwachten. Het gebruikelijke overleg tussen de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de gemeente is hieraan vooraf gegaan. Nadat de gemeenteraad zich al in 1979, met het aannemen van de nota 'Vooruitstrevend Behoud' had uitgesproken vóór het beschermen van het stadsgezicht, stelde ook een inspraakgroep uit de burgerij zich op het standpunt dat de historisch-stedebouwkundige karakteristieken van de stad bewaard moesten blijven.

Een opmerkelijk feit daarbij was, dat naar het oordeel van die inspraakgroep, het vooral de **gehële** binnenstad moest worden die onder de bescherming diende te vallen. Derhalve ook het gedeelte rond het nieuwe stadhuis. Dit betekende een aanvulling op het voorstel van monumentenzorg. Het gemeentebestuur heeft deze suggestie overgenomen en aan Gedeputeerde Staten van Utrecht kenbaar gemaakt.

OOK NIEUWBOUW EEN VORM VAN MONUMENTENZORG

Naar verwachting zal de bescherming van het stadsgezicht weinig veranderen aan het tegenwoordige stedebouwkundige denken en doen. Immers, de oude rooilijnen worden sinds lang als vaststaand en onwrikbaar aangemerkt. Bij het weer volbouwen van de openingen in de gevelwanden vormen de vroegere rooilijnen, zoveel als mogelijk is, uitgangspunten van betekenis.

Recente voorbeelden zijn te vinden in de Muurhuizen tegenover de muziekschool, op het punt waar de Langegracht en de Lieve Vrouwestraat elkaar ontmoeten, in de Vijver, de Breestraat en de Scherbierstraat en aan de Appelmarkt. Wanneer men de bin-

Jaargang 60, no. 10 - oktober 1983
Heemschut verschijnt 10x per jaar
(Volgend nummer medio december)

Tijdschrift van de Bond Heemschut
opgericht in 1911
Beschermvrouw:
H.M. Koningin Beatrix

Uit de inhoud:

- Visie van gemeente Amersfoort op monumentenbescherming.
- Dr. Halbertsma, monumentenbeschermer pur sang.
- Archeologische monumentenzorg.
- De oudheidkundige vereniging *Flehite*.
- Amersfoort en historisch plaatsnamenonderzoek.
- Het belang van houtconservering.

Foto omslag: Amersfoort, Lieve Vrouwestraat 6-8

Het oorspronkelijke dubbele vakwerkhuis uit ongeveer 1525, waarvan de voorgevel bestaat uit stijlen en tussendorpels met bakstenen vullingen daartussen, is in dit gedeelte van Nederland iets bijzonders. Bij de restauratie is dan ook de uiterste behoudzucht in acht genomen om toch vooral het maximum aan authentiek materiaal te handhaven. Foto: C. van den Braber.

Redactie:

Drs. J. H. Bierenbroodspot-Rudolph
J. Roelfs Sr.

Redactiesecretaris:

Mevr. P. A. Hengeveld-Brand

Medewerkenden:

J. Th. Balk, Amsterdam

Drs. P. Karstkarel, Leeuwarden

D. van der Meulen, Assen

R. Lureman, Doetinchem

Drs. W. J. Pantus, Nijmegen

J. E. van der Wielen, 's-Gravenhage

Correspondentie voor de redactie aan:

Secretariaat Bond Heemschut,

Nieuwezijds Kolk 28,

1012 PV Amsterdam

tel. 020 - 22 52 92

of 020 - 23 09 94 (ledenadministratie)

postgiro 124326

Lidmaatschap f 45,- per jaar

Reductie voor 65+ en 30-

Correspondentie voor advertenties:

Bosch & Keuning nv

Postbus 1, 3740 AA Baarn

tel. 02154 - 1 82 41

gironummer 4988

Vormgeving & Druk

Bosch & Keuning nv, Baarn

nenstad wil zien als een stedenbouwkundig monument, dan mag ook het herstellen van dit binnenstedelijke weefsel 'monumentenzorg' heten.

GROTERE PROJECTEN

Ook de nieuwbouw-projecten van wat grotere schaal moeten, weliswaar zijdelings, maar toch volledigheidshalve en met enige stelligheid worden genoemd:

De enige jaren geleden uitgevoerde renovatie van het gebied rond de 'Armen de Poth', in het noordoosten van de oude stad en het Beestenmarktproject met 296 woningen, waaraan op dit moment de laatste hand wordt gelegd. Verder, het volgend jaar in uitvoering, een parkeergarage die door een woningbouwprogramma wordt afgedekt in het zogenoemde Koestraatgebied; rond het terrein van de vroegere Markthal eveneens ingrijpende bouwactiviteiten. Over een paar jaar zal in één van de brandpunten van het beschermde stadsgezicht, op de hoek van de Kerkstraat en de Muurhuizen, de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek haar nieuwe behuizing kunnen betrekken. Een enkel citaat uit het voorwoord van Vooruitstrevend Behoud:

'Kent u die waarschuwing van Potgieter tegen de stadsvernieuwing van zijn tijd?

'Waar rees, hoe vaak de moker klonk, iets schooners op dan wat er zonk?'

Wij hopen aan deze waarschuwing niet ijdel voorbij te lopen als we toch proberen, waar nieuw gebouwd moet worden, het beste van onze eigen tijd te verwezenlijken'.

Aan inspanningen zal het in de toekomst niet ontbreken!

GEEN WERK VOOR ÉÉN GENERATIE

Vanzelfsprekend is de verbinding tussen de monumentenzorg en de volkshuisvesting, ook in Amersfoort, definitief en solide tot stand gebracht. Een budget, gebaseerd op dertien panden voor 1984 (!) en de stellige overtuiging dat het er méér zullen worden, tekenen hiervoor. Daarmee zijn de conventionele restauraties natuurlijk niet van de baan. Er liggen uitvoeringsklare plannen gereed voor het voormalige stadhuis, het pand Westsingel 93 met zijn fraaie trappenhuis en nog de oorspronkelijke stucdecoraties van 1780, voor het St. Pieters- en Bloklands Gasthuis tegenover het museum Flehite.

Met name de gasthuiszaal en Flehite zijn hoofdmomenten van, wat gezien wordt als

het 'museumkwartier' van de stad. Ook de Koppelpoort met de te restaureren tredmolens en de onlangs herstelde gebouwen van de Beiaardschool aan het Grote Spui kunnen hierin deelnemen. Verder zullen binnen afzienbare tijd restauratiesteigers geplaatst moeten worden voor de Lutherse Kerk en de Elleboogkerk, voor de stadsmuur langs de Annastraat, bij de Oranjerie van Randenbroek en rond de Onze Lieve Vrouwetoren. Het besef blijft dat monumentenzorg en het herstellen van oude huizen niet is voorbehouden aan één generatie. Het werk strekt zich namelijk uit over een groot aantal decennia.

*Drs. A. L. L. M. Asselbergs
wethouder van Amersfoort
belast met de monumentenzorg*

Bij verschijning van Heemschuts kinderboek

MINISTER BRINKMAN ALS ONDERWIJZER

Een klein kwartier hadden 24 leerlingen van de lagere St. Jorisschool in Amersfoort een minister als gezellige onderwijzer!

Minister Brinkman van W.V.C. zat donderdagmorgen 6 oktober - al om negen uur - in een antieke scheerstoel in de voormalige mannenverblijf-slaapzaal van het Pieters en Bloklandsgasthuis, tegenover museum Flehite aan de Westsingel. Rondom een tafel voor hem zaten aandachtige scholieren, die luisterden naar passages, die de bewindsman voorlas uit het jeugdboek over monumentenzorg, dat op initiatief van Heemschut door Uitgeverij Terra te Zutphen in de kinderboe-

kenweek was uitgebracht.

Op uitnodiging van Heemschut was de minister op dit vroege uur naar Amersfoort gekomen, om van auteur Jan Roelfs (redacteur van Heemschut's maandblad) het eerste exemplaar in ontvangst te nemen.

Het werd een bijzonder ongedwongen samenkomst mede in aanwezigheid van Amersfoort's eerste burger, leden van Heemschut's Provinciale Commissie Utrecht en vele anderen.

Tijdens het voorlezen van de minister verscheen plotseling tussen de gordijnen van

een van de oude bedsteden het hoofd van Pommietje Horlepiep, met slaapmuts. Hij klom in ouderwets nachthemd - verstoord vanwege de onderbreking van zijn slaapje - uit bed en kwam met een brandende kandelaar op de minister toe. Er ontstond een ongedwongen gesprek, vooral ook met de kinderen. De heer Brinkman beantwoordde vragen over monumentenzorg, waarna Pommietje het boek 'Hoe het Krekelhuis gered werd' aan alle aanwezigen uitdeelde.

Na afloop vertoefde de minister nog korte tijd in de ontvangstruimte van het Museum Flehite. Deze bijeenkomst, voorbereid door de Provinciale Commissie Utrecht, Uitgeverij Terra en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist, kwam mede tot stand dankzij de medewerking van de regenten en de directeur van het Bloklandsgasthuis en de directeur van Flehite.

Mevrouw drs. L. J. Westermann - van der Steen, secretaris van de Provinciale Commissie trad als gastvrouw op.

Zij verving de Commissie-voorzitter dr. E. B. J. Postma die wegens een ongeval helaas verhinderd was aanwezig te zijn. Verheugend voor Amersfoort is dat de minister toezegde opnieuw naar deze stad te komen om zich te verdiepen in de reeds behaalde resultaten op het gebied van de monumentenzorg en de nog bestaande problematiek. In concreto belooft hij naar middelen te zoeken om de restauratie van de Mannenzaal in het Bloklandsgasthuis te bespoedigen!

**Minister Brinkman, met Pommietje Horlepiep
(de acteur Bram Biesterveld) en een Sint-
Jorisscholer.**